

Arab hatások Ibériától Kínáig¹

Különleges tanulmánykötetet tart a kezében az olvasó, a szó minden értelmében. Különleges a könyv, mert az arab kultúrkört, az arab népet és az iszlámot hivatott bemutatni, térben és időben igen széles spektrumban. Különleges, mert az Ibériai-félszigettől egészen Kínáig tehetünk képzeletbeli utazást, bejárva közben a köztes Afrikát is. Időben pedig a preiszlám-tól a kolonializmuson át egészen a közelmúlt nemzetközi kapcsolataiig jutunk el, megismerve a Kelet és a Nyugat viszonyának epizódjait az arab világgal.

A nemzetközi szerzőgárda angol nyelvű tanulmányai négy tematikus blokkba szerveződnek, az utolsó rész könyvrecenziókat tartalmaz. A tematikus részekben belül hasonló formátumúak az írások: a főszöveget rövid absztrakt (az angol mellett gyakran arab, francia vagy magyar nyelven is), valamint kulcsszavak vezetik be, és minden esetben igen impozáns bibliográfia zárja. Ezt a szerkesztési módot azért is érdemes hangsúlyozni, mert az absztraktnak nem csupán felkelthetik az olvasó érdeklődését, hanem alapszintű, szikár, tablószerű háttértudást is adnak az adott témáról.

A Centuries of Islamic Impact on Western Europe (Az iszlám hatás évszázadai Nyugat-Európában) című rész Shaimaa Albanna (Egyiptom) Nyugat-Andalúziáról szóló tanulmányával kezdődik, amely a kulturális identitás és a földrajzi elhelyezkedés fontosságát, befolyásoló hatását hangsúlyozza. Mindez alapjaiban határozta meg az iszlám identitást a vizsgált európai területen is (ma Dél-Spanyolország és Dél-Portugália). A tanulmány egyik legerősebb pontja, amit mindenképp ki kell emelni, az arab és berber nép különválasztása és jellemzése. Valószínűsíthető, hogy a kötet szakmai célközönsége érti és ismeri a térséget, az érdeklődő olvasók szélesebb köre viszont gyakran összekeveri a két fogalmat, népcsoportot, tehát a tisztázás mindenképpen fontos.

A következő írás a középkori Egyiptomig kalauzol minket, hogy rámutasson történelmi, archeológiai és földrajzi jelentőségére a két világ találkozásában. A tanulmány szerzője, Ali A. El-Sayed (Egyiptom) a források és az információk szinte zavarba ejtő bőségéből biztos kézzel választotta ki a korai utazó és tudós, Al-Harawi személyiségét és 12. századi munkáját. Al-Harawi híre az európai keresztesekhez és magához „Oroszlánszívű” Richárdhoz is eljutott, bár személyes találkozásukra nem került sor.

1 *From Iberia to China: Some Interactions of the Islamic World with the West and the East*. Ed. by Abdallah Abdel-Ati Al-Naggar – Szilágyi, Ágnes Judit – Prantner, Zoltán. Cairo–Budapest, Egyptian Academy for Printing & Translation & Publishing (EIA) – Eötvös Loránd University, Department of Modern and Contemporary History, 2022. 216 p.

Az első blokkban közölt harmadik szöveg a gazdasági bojkott kérdését veti fel a muszlimok és az európaiak között a 12–13. században. Az egyiptomi és horvát egyetemekhez is kötődő kutató, Rania Mohammad Ibrahim definiálva a gazdasági bojkott fogalmát – békés fegyver két szemben álló fél között – részletes bemutatást ad arról, hogy miképp jelentek meg Európa vallási/politikai köntösbe bújtatott gazdasági ambíciói az iszlám területeken.

Időben nagy ugrás az egyik szerkesztő, Szilágyi Ágnes Judit tanulmánya, mely egyben üde színfoltja a kötetnek, amennyiben a sok államférfi, tudós, felfedező, politikus mellett egy művésszel, a francia–portugál Marie-Antoinette Aussenackal foglalkozik, és megmutatja, hogy helye van a kötetben a „másik” nemnek és a nőtörténetnek is. Egy olyan kivételes személyiségről szól az írás, aki nemcsak a nemzetközi kulturális életben hívta fel magára a figyelmet már az 1920-as években (az *Atlândia* magazin tudósított koncertkörútjáról), de később, világjáró zongoraművészként a síta gyökerű bábi (bahái) vallás híve és népszerűsítője lett. Esete rávilágít arra, hogy az Iránból induló mozgalom mekkora hatással volt a nyugati eliteire is a két világháború közti évtizedekben.

Az első részben talán a záró tanulmány a legolvasmányosabb. Szabó Viola Gül Baba sírjáról ír, és arról a támogatásról, amit a hazai muszlim közösségek magyar részről a 20. század első felében kaptak. Szkeptikusan kezdtem az olvasást, azzal a meggyőződéssel, hogy Gül Baba emlékére már mindenki mindent tud, de kiderült, még mindig lehet újat mondani róla. Külön kiemelném a tanulmányhoz csatolt képanyagot. A szerző a történet új- és jelenkori szárait az Osztrák–Magyar Monarchia vallási és etnikai sokszínűségében mutatja be, rávilágít a muszlimokra irányuló kiemelt figyelemre, aminek (akár napjainkig) Gül Baba sírja egyfajta szimbóluma lett.

A kötet második része a *Twentieth Century Contacts between East-Central Europe and the Near East* (Huszadik századi kapcsolatok Kelet-Közép-Európa és a Közel-Kelet között) címet viseli, ami az előzőnél időben és térben homogénebb tematikát jelöl. Első tanulmányát Elizabeth Bishop (USA) jegyzi. A jugoszláv elnök, Josip Broz Tito 1955-ös egyiptomi látogatásáról, Gamal Abden-Nasszerhez fűződő politikai kapcsolatáról és a nemzetközi viszonyokra gyakorolt hatásokról szól, bemutatva mindennek háttérében a *Galeb* jacht szimbolikus történetét is. A csatolt források listája igen bőséges.

Krajcsír Lukács tanulmánya Prága és Kairó kapcsolataival foglalkozik, főként a szuezi válság idején. Választ kapunk arra, hogy miért is volt fontos Csehszlovákia számára ez a partnerség, mikor és miért fordult figyelme a szuezi térségre. A katonai kapcsolatok kialakulására különösen nagy hangsúlyt helyez a szerző, de az olvasó számára nem teszi világossá, hogy személyes érdeklődése miatt ad-e ilyen nagy teret a katonai kérdéseknek, külön-külön az egyes fegyvernemeknek is, vagy a források sokszínűsége és bősége határozta meg ezt az irányt, vagy valóban nagy relevanciája van ennek a kérdésnek. A tanulmány befogadhatóságán javított volna, ha szövege több alpontra tagolódik.

A Közel-Kelet vonatkozásában megkerülhetetlen téma az iraki–magyar viszony kérdése, adott esetben az 1958 és 1989 közötti periódus története. A két ország közti politikai, gazdasági, katonai, kulturális kapcsolatok bemutatását J. Nagy László professzor és a könyv ötletgazdája és szerkesztője, Abdallah Al-Naggar (Egyiptom) végzi el. Bár Budapest és Bagdad között 1938 óta állt fenn diplomáciai kapcsolat, a tanulmány kezdőpontja 1958, amikor egy katonai hatalomátvételt követően egy új vezető politikus (Abdel-Kerim Kászem) és kormányra került Irak élére, amelyet Magyarország azonnal elismert. A tanulmány legélvezetesebb része Szaddám Huszein budapesti látogatásának leírása és a mellékletként közölt titkos jelentés, amely ellensúlyozza a részletes, számadatokkal alátámasztott, szárazabb

részeket. A jelentés igazi csemege az iraki politikus ellentmondásos személyiségére vonatkozóan, és megdudható belőle, hogy miért érkezett *igazából* hazánkba.

Prantner Zoltánnak, a kötet harmadik szerkesztőjének kiváló tanulmánya következik ezután. A szerző a jemeni polgárháborút mutatja be, illetve annak megjelenését és hatását a magyar diplomáciai dokumentumokban. Remélhetőleg ennek a szinte ismeretlen terepre vezető, merész vállalkozásnak lesz folytatása, tekintve hogy Jemen története nálunk kevésbé kutatott, és ez a téma magában kitenne egy nagyobb lélegzetű tanulmányt, kisebb kötetet.

Az egyiptomi kutató, Abdallah Al-Naggar és J. Nagy László újabb, közös tanulmánya zárja ezt a tematikus blokkot. Az írás szintén a magyar külkapcsolatokra fókuszál, hazai levéltári és sajtóanyag elemzésével mutatja be a kétoldalú viszonyt Kuvaittal, a Perzsa-öböl menti országgal az 1960–1980-as években, a politikusok kölcsönös látogatását állítva a középpontba. Érdekes lett volna a témát a partner oldaláról is megvilágítani a kuvaiti dokumentációt és sajtóvisszhangot is feldolgozva.

A könyv harmadik nagyobb egysége, melynek címe *Saudi Arabia and the Far East* (Szaúd-Arábia és a Távol-Kelet), a legspeciálisabb és a legrövidebb. Három magyar kutató tanulmányát tartalmazza. Némileg félrevezető a címadás, mivel csak részben érinti az arab ország távol-keleti kapcsolatait, amennyiben Gulyás K. László záró tanulmánya Szaúd-Arábia és Kína együttműködésével foglalkozik. Napjaink folyamatait vizsgálva arra keresi a választ, hogy a kínai „egy övezet, egy út” kezdeményezés (energiaszektor, atomenergia, infrastruktúra-fejlesztés, telekommunikáció) miképp egyeztethető össze a szaúdi gazdasági és társadalmi reformmal, a Vision 2030 programmal (ennek lényege az ország olajszektorától való függőségének csökkentése, a gazdasági diverzifikáció és a közszolgáltatás fejlesztése).

Kornéli Beáta kapcsolattörténeti írásának szálai ugyanakkor nem vezetnek el a Távol-Keletig, viszont Ibn Szaúd pályafutásának, diplomáciai és katonai eredményeinek bemutatásán keresztül sokat elárulnak a 19–20. század fordulójának brit hatalmi politikájáról, az Oszmán Birodalom állapotáról. Percze Máté Szaúd-Arábia 20. századi történetét tekinti át összefoglaló írásában. A középpontba az olaj szerepét állítja, és azt a sikertörténetet mutatja be, melynek során az ország regionális középhatalommá vált. A szerző kitér arra, hogy ennek a sikernek ára van: számos helyi, regionális konfliktus. A tanulmánykötet záró része recenziókat tartalmaz négy olyan kötetről, melyek témája illeszkedik a kiadvány koncepciójához. Mindegyik mű az iszlám világ, valamint a Nyugat és a Kelet közötti kölcsönhatás bizonyos elemeit vizsgálja.

A kötetet olvasva sokan találhatnak az érdeklődési körükhöz közel álló tanulmányt, ugyanis a tematika igen nagy mozgásteret adott a szerzőknek időben és térben egyaránt. A szerkesztők logikus egységekbe szervezték a tanulmányokat. A terjedelem elbírt volna, és a tematika kiegyensúlyozottabb lehetne a fontos közel-keleti országok közül Szíria vagy éppen Libanon szerepeltetésével, vagy esetleg még egy Észak- és Közép-Afrikának szentelt blokkal, amelybe bekerülhetett volna Algéria, Líbia, Kongó vagy Szudán. Ehhez persze kellene az is, hogy legyenek megfelelő kutatások, továbbá rangos szerzők, akik ezekkel a területekkel foglalkoznak. A hiányérzetet ellensúlyozzák ugyanakkor a könyvnek azok az írásai, amelyek egy-egy kevésbé kutatott kérdés vonatkozásában kifejezetten hiánypótló újdonságok, vagy segítenek az emberek fejében élő misztikus (tév)képzetek eloszlátásában (Irak, Jemen, Szaúd-Arábia, Kuvait esetében).

Konklúzióként elmondható, hogy az összeállított anyag – a maga gyenge pontjával és erősségeivel együtt is – nővum a tudományos könyvpiacra, és egy nagyon szerteága-zó kapcsolati hálót tár fel mind a hazai, mind a nemzetközi olvasóközönség előtt.

(A nemzetközi érdeklődés első jeleként az egyiptomi Ali A. El-Sayed professzor írt ajánlást a tanulmánykötethez.) A könyv elolvasása feltétlenül közelebb hozza és mindkét fél számára érthetőbbé teszi a kulturálisan rendkívül gazdag, ám állandó feszültséggel terhelt iszlám világot és partnereit.

*Nagy Georgina**

* A szerző a Szegedi Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájában doktorált.